

Spremljanje delovne zmožnosti in psihosocialnih dejavnikov dela pri steklopihalcih v 4-letnem obdobju

Specialistična naloga

Avtorica: Sabina Mataln, dr.med., spec. MDPŠ

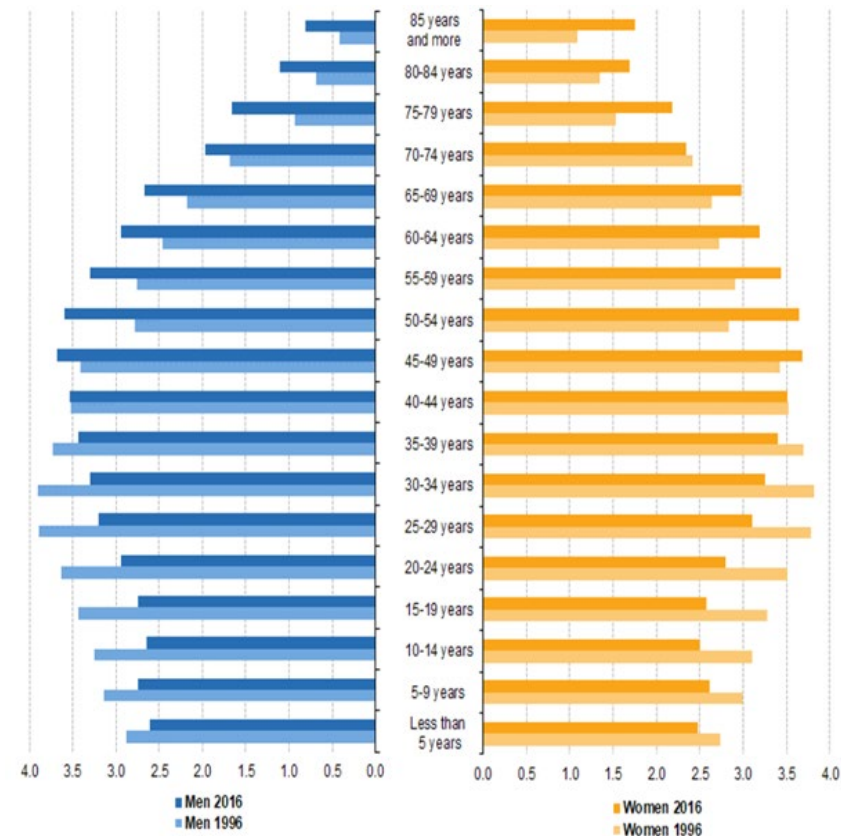
Mentor: Prim. dr. Tihomir Ratkajec, dr.med., spec. MDPŠ

Ljubljana, 2022

UVOD

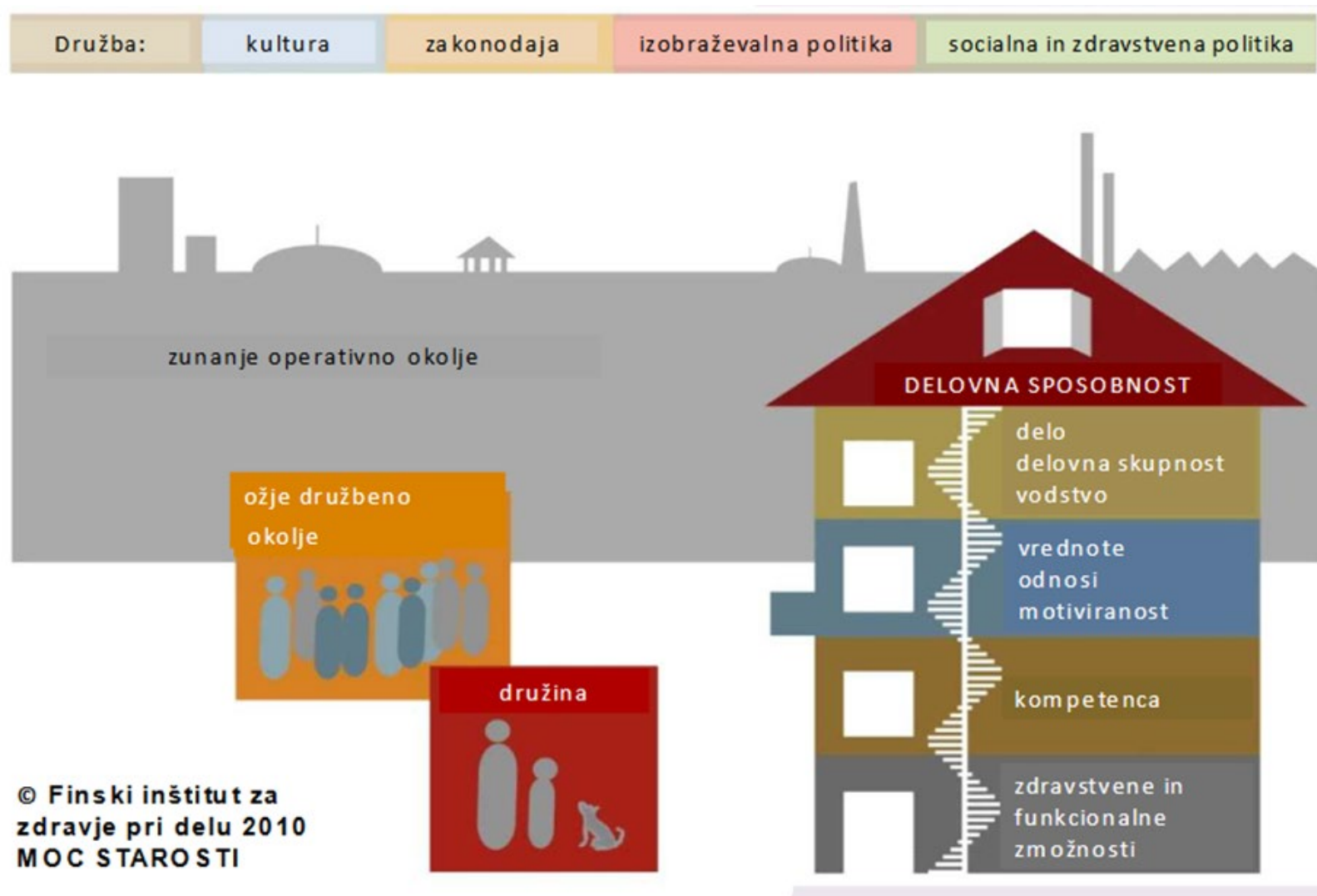
Razlogi za preučevanje delovne zmožnosti:

- Vpliv na delavca, podjetje, celotno družbo
- Staranje delovne populacije
- Hitro spreminjanje delovnih zahtev in obremenitev
- ↑: produktivnost, prilagodljivost, tehnološka usposobljenost, izobraževanje, socialne veščine, nove oblike dela, ekonomske krize

Note: 1996, EU-27, 2016: provisional. Break in series.
Source: Eurostat (online data code: demo_pjangroup)

DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA DELOVNO ZMOŽNOST

INDEKS DELOVNE ZMOŽNOSTI (IDZ)

- ocena delovne zmožnosti
- subjektiven instrument
- 30 jezikov
- cilj: zgodnje odkrivanje rizičnih skupin delavcev in škodljivih dejavnikov ter uvedba ukrepov
- zanesljiv napovedni dejavnik

Postavka	Točke
1. Trenutna delovna zmožnost v primerjavi z najboljšo v življenju	0–10
2. Delovna zmožnost glede na zahteve delovnega mesta	2–10
3. Število trenutnih bolezni, ki jih je diagnosticiral zdravnik	1–7
4. Ocenjena okvara zdravja zaradi bolezni	1–6
5. Bolniška odsotnost v preteklem letu	1–5
6. Lastna napoved delovne zmožnosti čez 2 leti	1–7
7. Mentalni viri	1–4

Kategorije delovne zmožnosti glede na IDZ

Delovna zmožnost	Število točk	Cilj
Slaba	7–27	Obnovitev delovne zmožnosti
Dobra/zmerna	28–36	Izboljšanje delovne zmožnosti
Zelo dobra	37–43	Podpiranje delovne zmožnosti
Odlična	44–49	Ohranjanje delovne zmožnosti

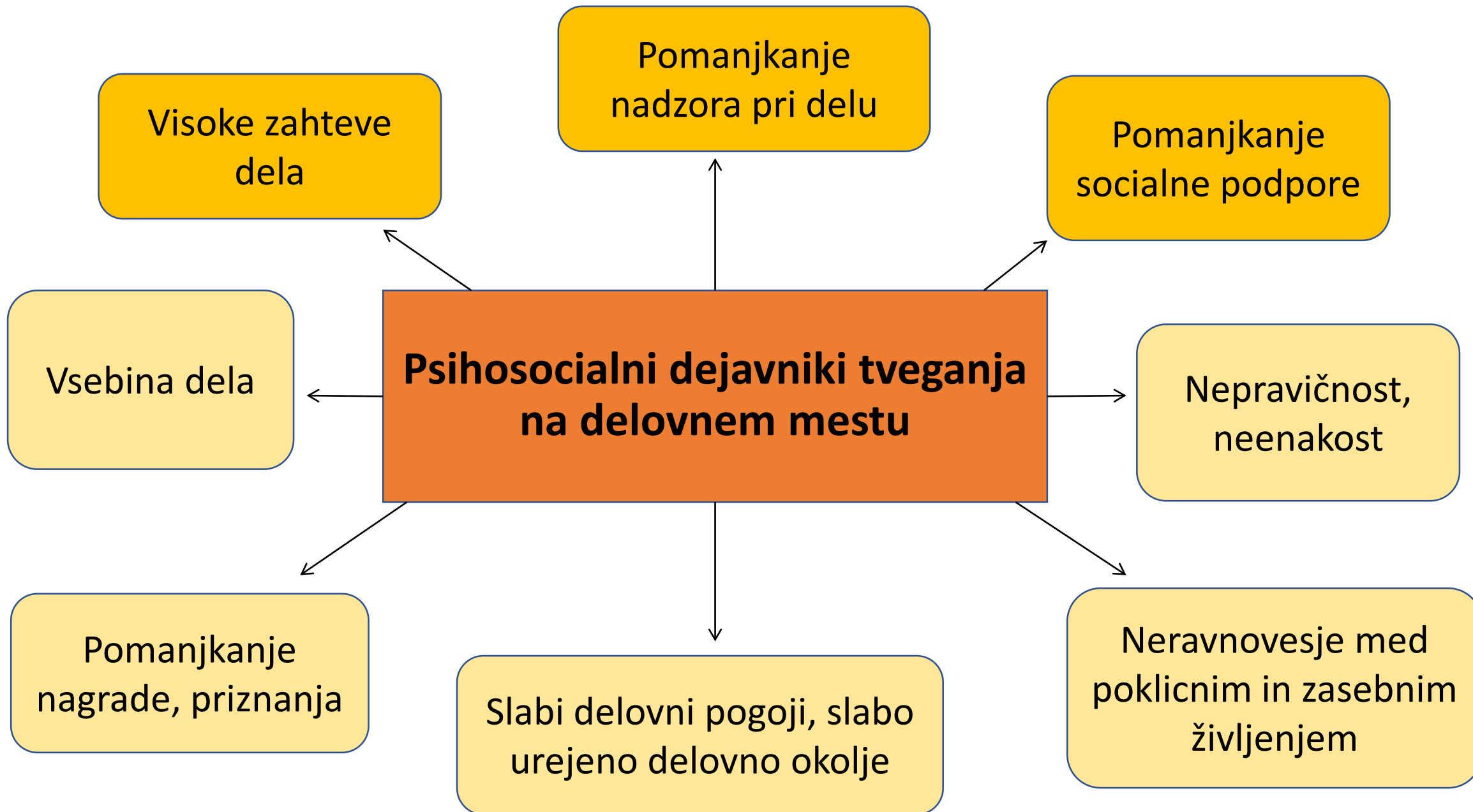
Psihosocialni dejavniki in stres, povezan z delom

Psihosocialna tveganja

- ILO, 1986: tiste interakcije med vsebino, organizacijo in vodenjem dela na eni strani ter kompetencami in potrebami delavca na drugi strani, ki imajo škodljiv vpliv na zdravje
- Negativne psihološke, fizične in socialne posledice: depresija, izgorelost, stres, povezan z delom, KMB
- EU-OSHA: 27% delavcev v EU (1.2019)

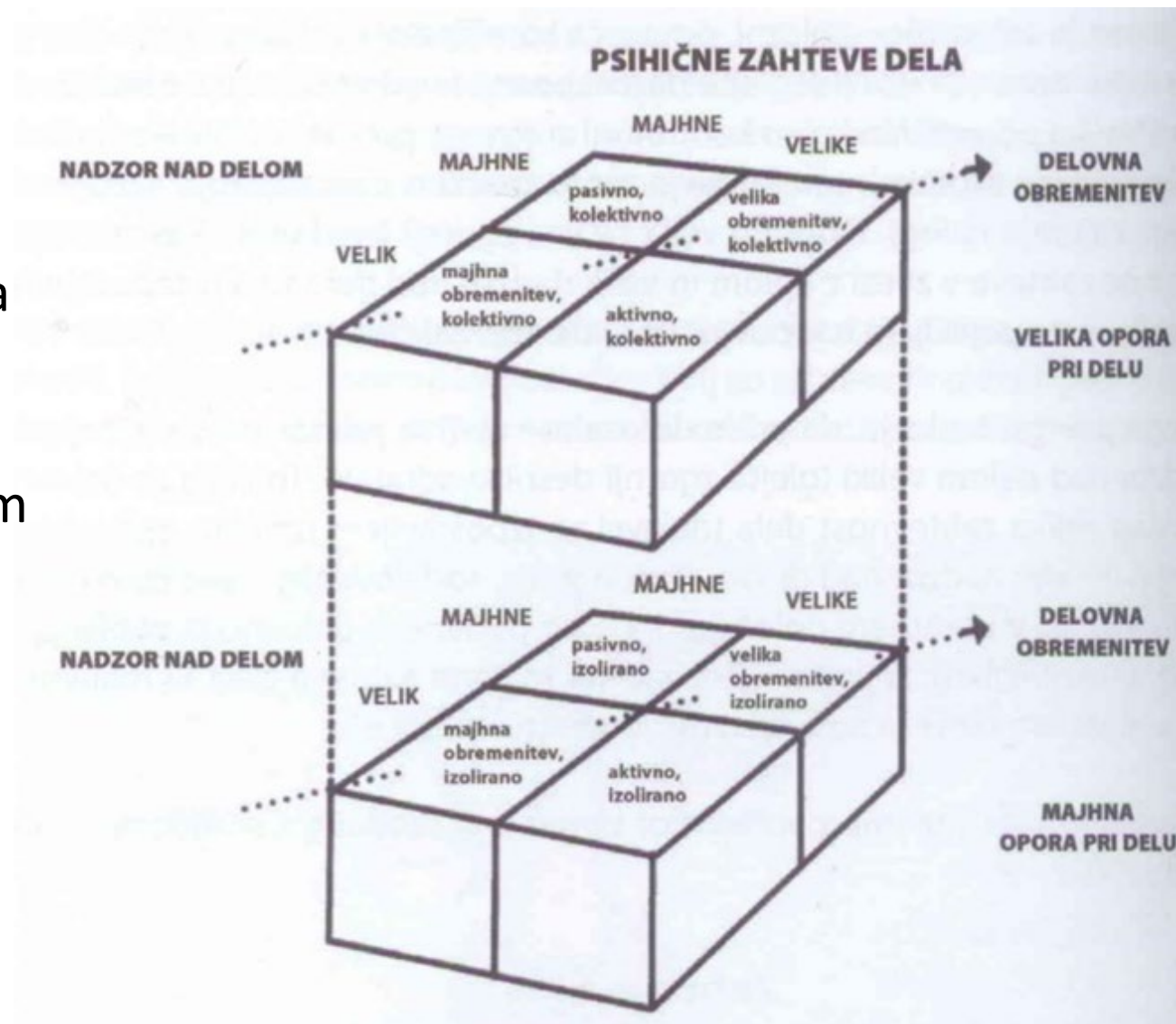
Stres, povezan z delom

- Porušeno ravnotežje med zahtevami delovnega mesta in zmožnostmi posameznika
- Posledice: poslabšanje telesnega in duševnega zdravja, posledice na ravni podjetja
- 50-60% vseh izgubljenih delovnih dni

MODEL ZAHTEV, NADZORA IN SOCIALNE PODPORE

- Robert Karasek (1979)
- Theorell, Johnson in Hall (1988)- dopolnitev modela
- Ocena psihosocialnih dejavnikov tveganja in stresa, povezanega z delom

Steklopihalci

- hrup, vročina, toplotno sevanje, preprih, umazanija
- Stoje, predlon znotraj opt. kotov, globok predklon
- Prijemanje, ponavljajoči se hitri gibi rok
- Ročno premeščanje bremen
- Dinamično delo mišic zgornjih in spodnjih okončin
- Statično mišično delo vratnega, prsno-ledvenega dela hrbtenice, ramen, nadlahti, zapestja, rok
- Obremenitev vida in sluha
- Delo v 4-ih izmenah, delo v skupini
- Hiter tempo dela
- Velike psihosenzorne in psihomotorne obremenitve

CILJI

PRIMARNI CILJ:

- Določiti delovno zmožnost in psihosocialne dejavnike dela pri zaposlenih v podjetju Steklarna Rogaška, d. o. o.
- Na podlagi rezultatov raziskave spremljati skupino delavcev, ki je najbolj ogrožena.

SEKUNDARNI CILJ:

- Primerjati spremembe delovne zmožnosti in psihosocialnih dejavnikov dela pri skupini steklopihalcev v letu 2021 glede na leto 2017.
- Proučiti vpliv starosti in psihosocialnih dejavnikov dela na Indeks delovne zmožnosti pri vseh zaposlenih in pri steklopihalcih.

METODE DELA

Tip raziskave:

- Presečna študija, ki je potekla v dveh delih (I.2017 in I.2021)

Opazovana populacija:

- 1 DEL: vsi zaposleni v podjetju na dan 31.5.2017, ki so bili v času raziskave prisotni na delovnem mestu
- 2 DEL: skupina steklopihalcev, ki so bili 31.5.2021 še vedno zaposleni na istem delovnem mestu, kot v času prvega dela raziskave

Potek raziskave in zbiranje podatkov

- privolitev vodstva podjetja
- anketni vprašalnik
- prvi del: junij 2017; drugi del: junij 2021
- več terminov, skupinsko reševanje
- prisotnost spec./specializanta MDPŠ
- prostovoljno, anonimno
- pisno soglasje

Anketni vprašalnik (3 sklopi)

Socio-demografski podatki

- spol
- starost
- izobrazba
- delovna doba
- zakonski stan

Indeks delovne zmožnosti

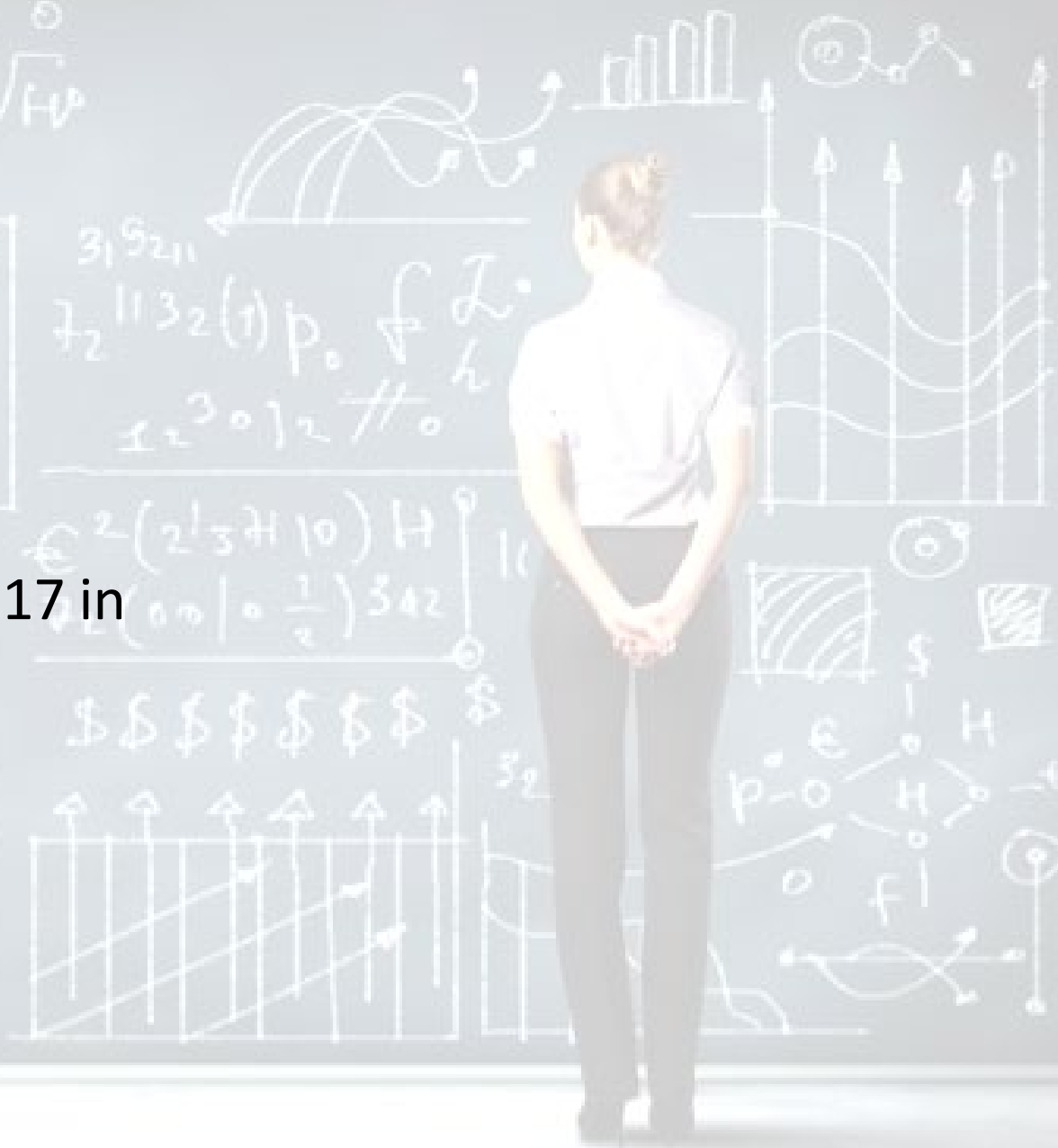
- standardiziran vprašalnik
- 7 postavk
- razpon točk: 7-49
- 4 kategorije delovne zmožnosti

Vprašalnik o zahtevah, nadzoru in socialni podpori pri delu

- standardiziran vprašalnik
- zahteve pri delu (5 vpr.)
- nadzor nad delom (6 vpr.)
- socialna podpora pri delu (6 vpr.)

Statistična analiza

- Numerične spremenljivke: povprečna vrednost, standardni odklon
- Kategorične spremenljivke: frekvenčna porazdelitev (%)
- T-test za odvisne vzorce (primerjava 2017 in 2021)
- Pearsonov korelacijski koeficient
- Vrednost $p < 0,05$ (meja statistične značilnosti)

REZULTATI

Odziv

1 DEL:

- vsi zaposlenih I.2017: 784
- 592 vprašalnikov, 17 neveljavnih
- vzorec: **575 vprašalnikov** (73,3 % vseh zaposlenih)

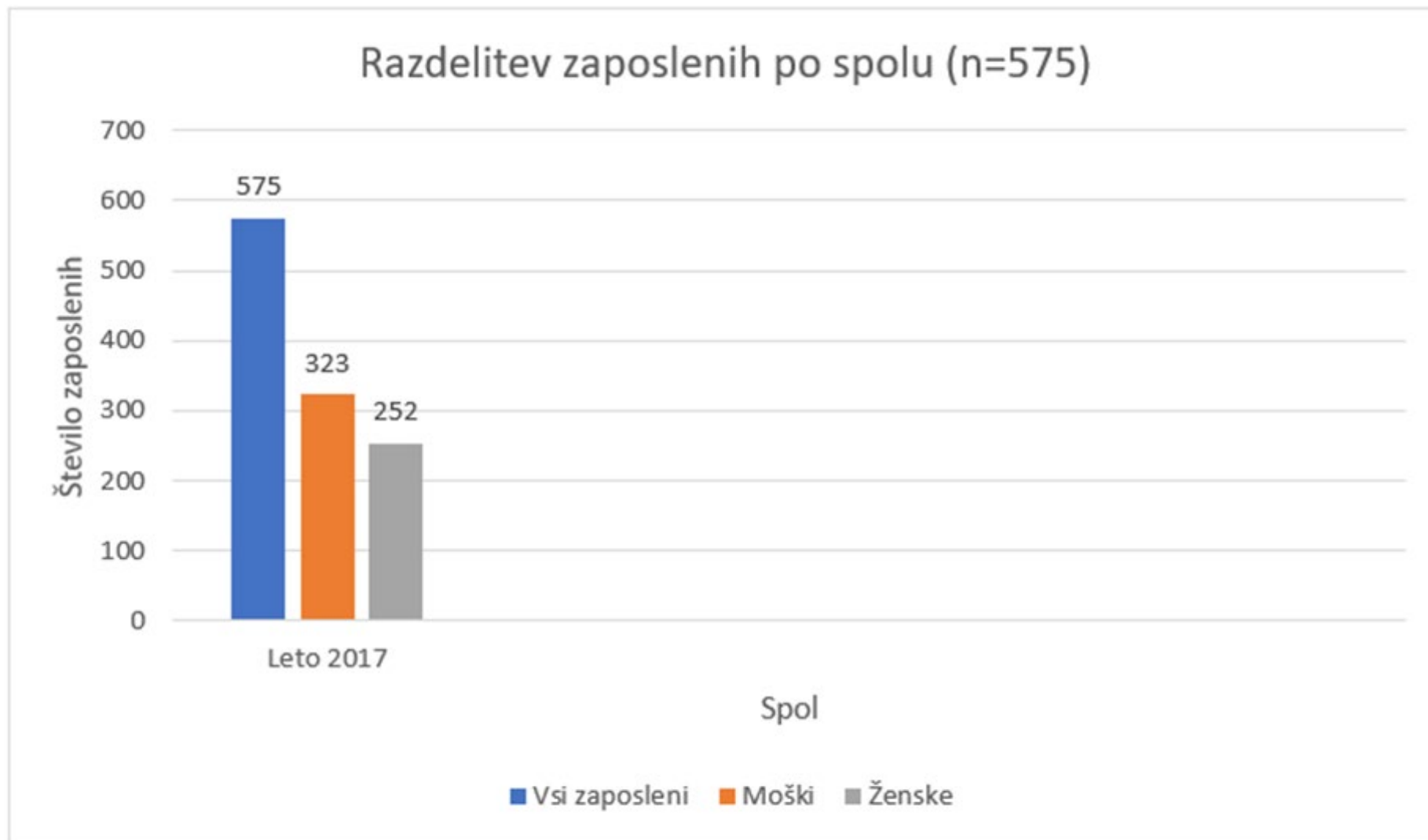
2 DEL:

- vzorec: skupina steklopihalcev, ki so še vedno delali na istem delovnem mestu (n= 48)
- vključeni steklopihalci: 45 (93,8 %)

Spol

M: 56%

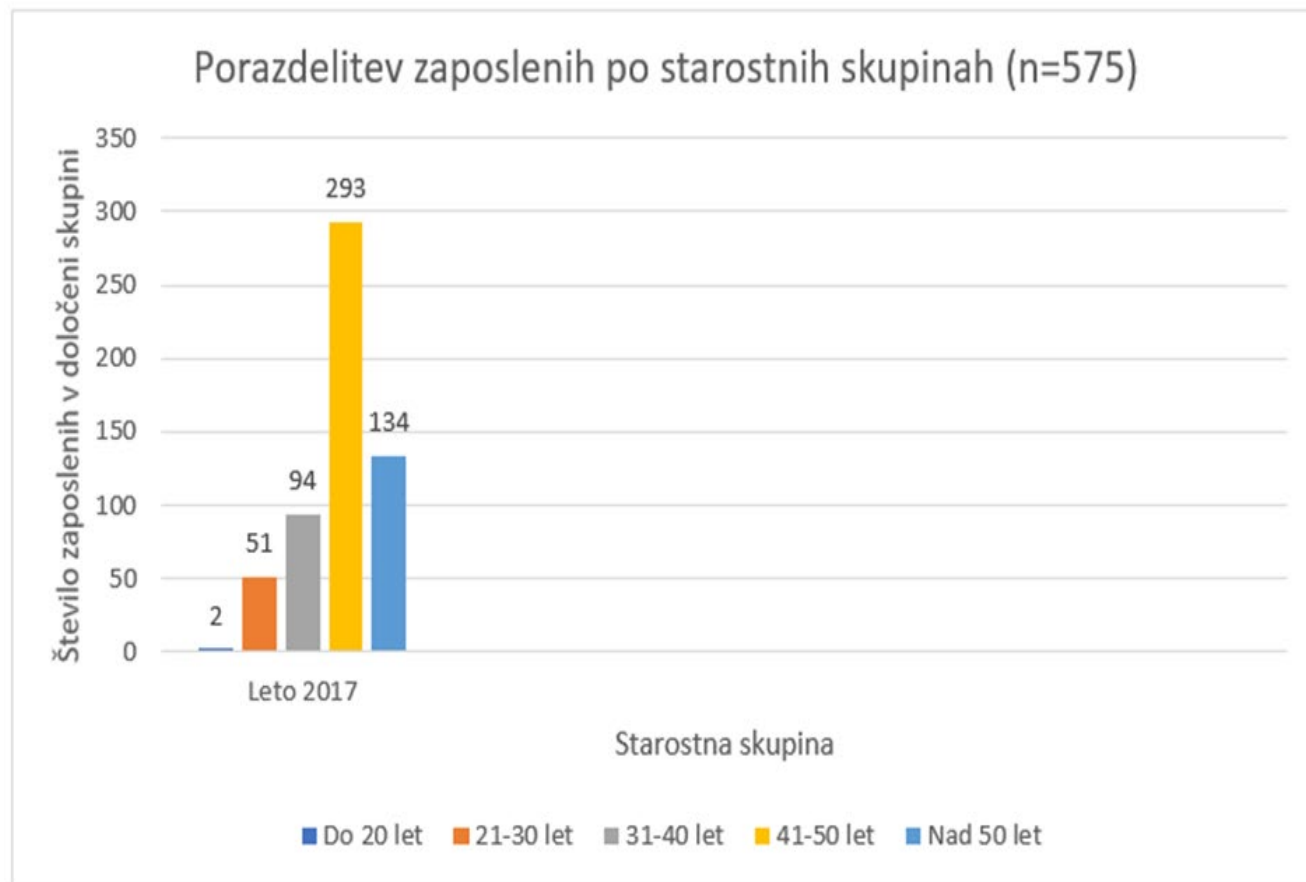
Ž: 44%

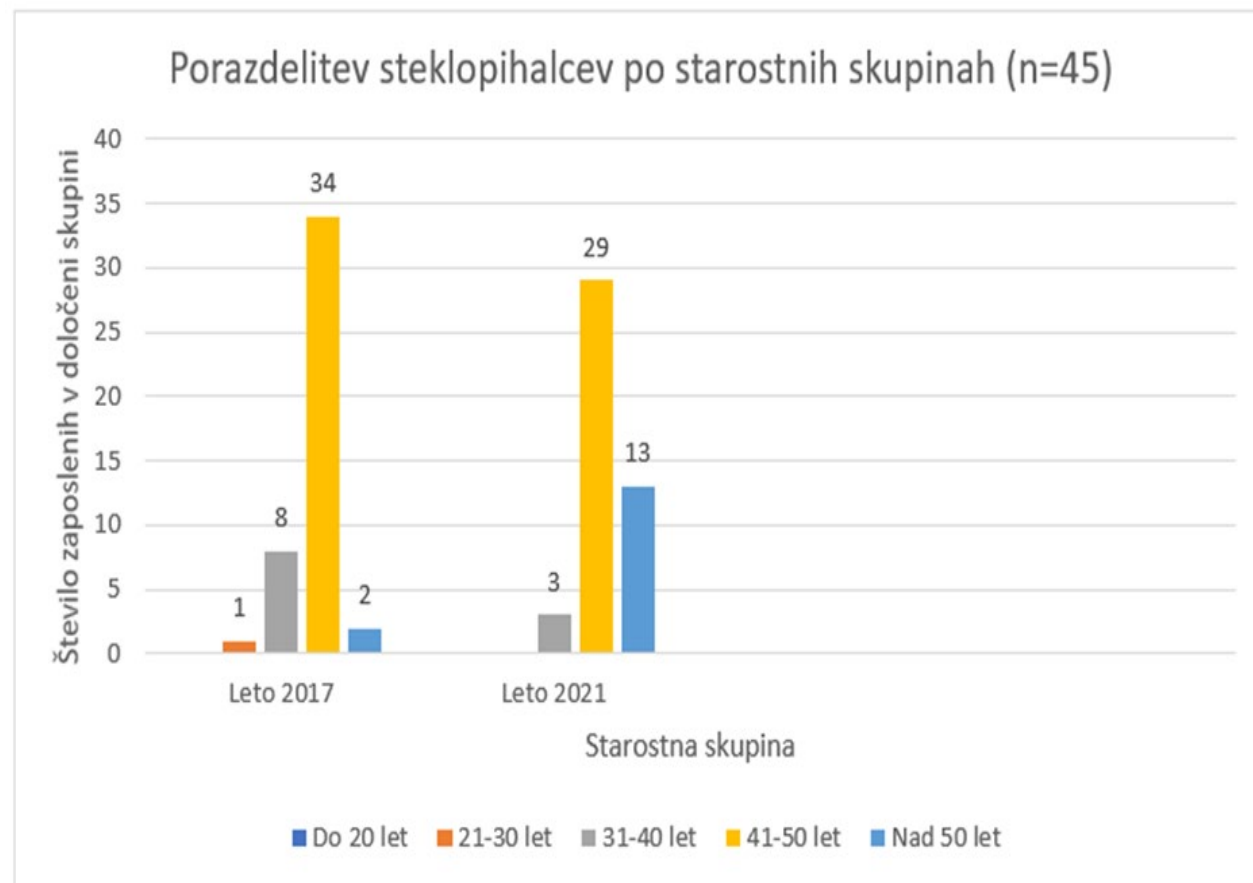
Starost (vsi zaposleni I.2017)

Starostna skupina	Število in delež (%) zaposlenih (n = 575)
do 20 let	2 (0,3)
21–30 let	51 (8,9)
31–40 let	94 (16,3)
41–50 let	293 (51,0)
51–60 let	134 (23,3)
nad 60 let	1 (0,2)

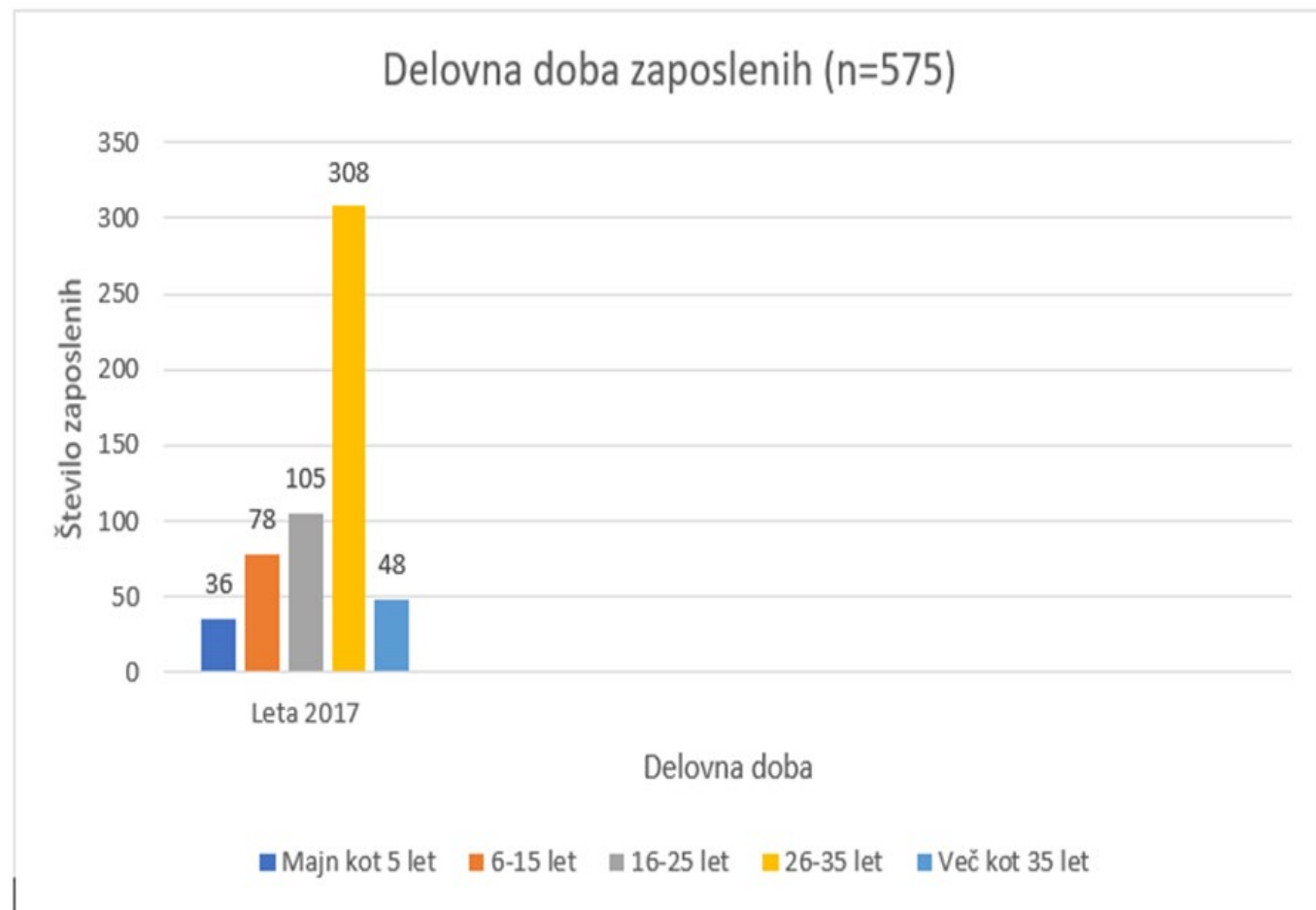
Starost (steklopihalci I.2017 in I.2021)

Starost	2017 n = 45 (%)	2021 n = 45 (%)
do 20 let	0 (0,0)	0 (0,0)
21–30 let	1 (2,2)	0 (0,0)
31–40 let	8 (17,8)	3 (6,7)
41–50 let	34 (75,6)	29 (64,4)
51–60 let	2 (4,4)	13 (28,9)
nad 60 let	0 (0,0)	0 (0,0)

Delovna doba

Delovna doba	Število in delež (%) zaposlenih (n = 575)
manj kot 5 let	36 (6,3)
6–15 let	78 (13,6)
16–25 let	105 (18,3)
26–35 let	308 (53,6)
več kot 35 let	48 (8,3)

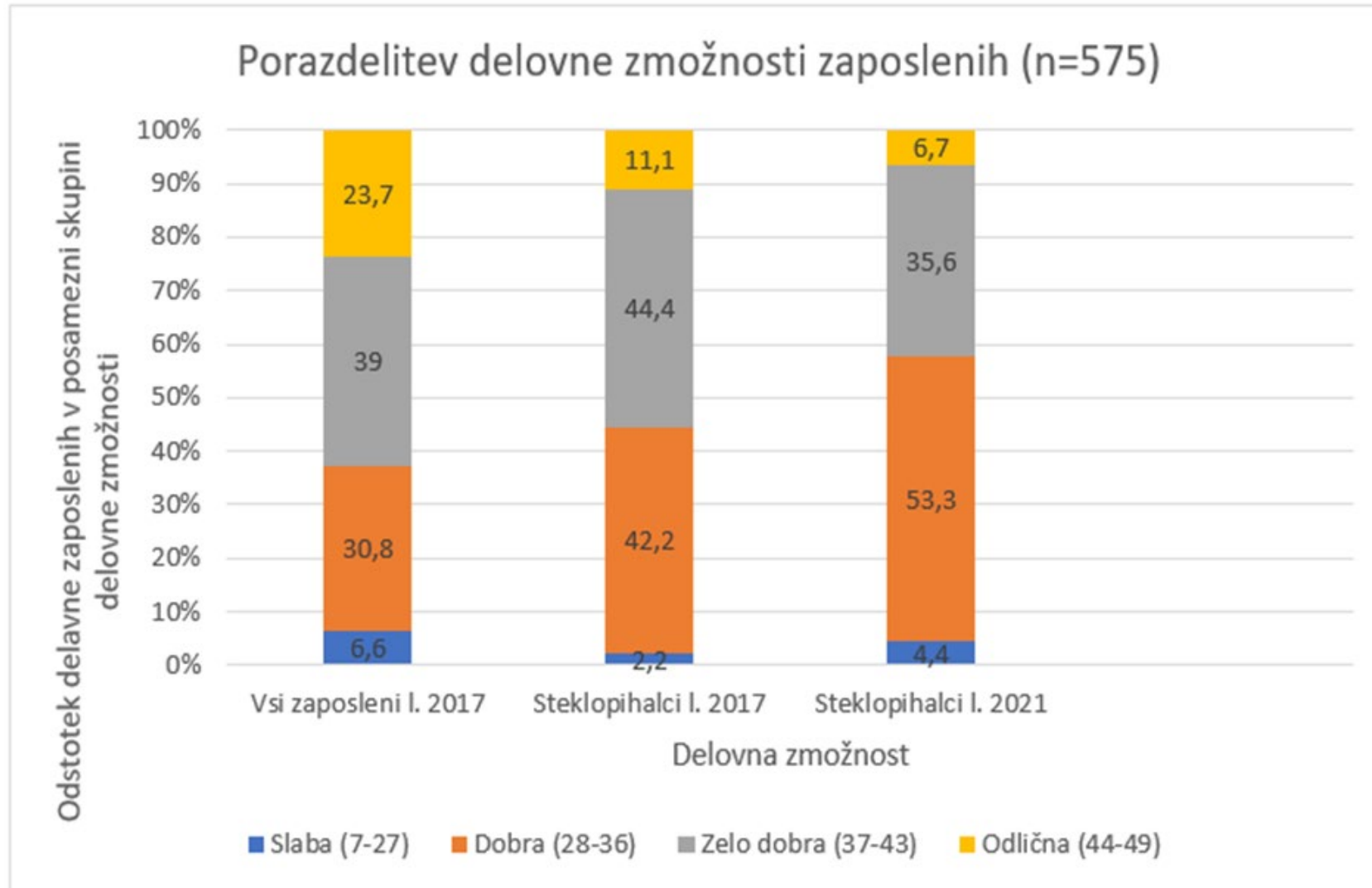
Izobrazba

Izobrazba	Število (delež) zaposlenih (n = 575)	Število (delež) steklopihalcev (n = 45)
osnovna šola	129 (22,4)	21 (46,7)
poklicna 2/3 leta	290 (50,4)	20 (44,4)
srednja 4 leta	87 (15,1)	4 (8,9)
višja/visoka	59 (10,3)	0 (0,0)
univerzitetna izobrazba /magisterij	10 (1,7)	0 (0,0)

Indeks delovne zmožnosti

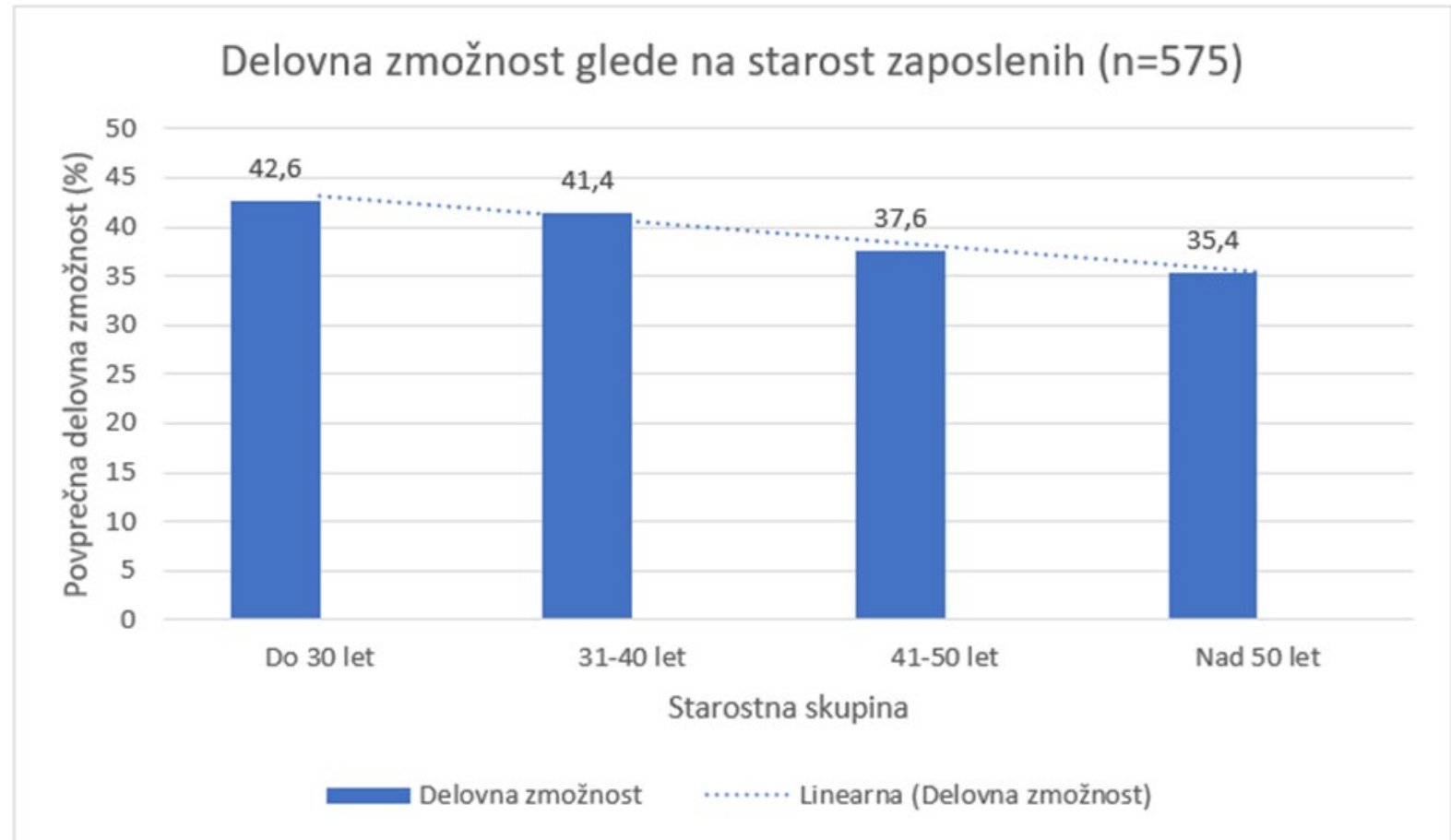
Spremenljivka	Povprečna vrednost IDZ	SD	Min	Max
Vsi zaposleni (n = 575), leta 2017	38,1	6,6	16	49
Steklopihalci (n = 45), leta 2017	37,5	5,6	16	49
Steklopihalci (n = 45), leta 2021	35,8	5,3	17	49

Delovna zmožnost glede na IDZ

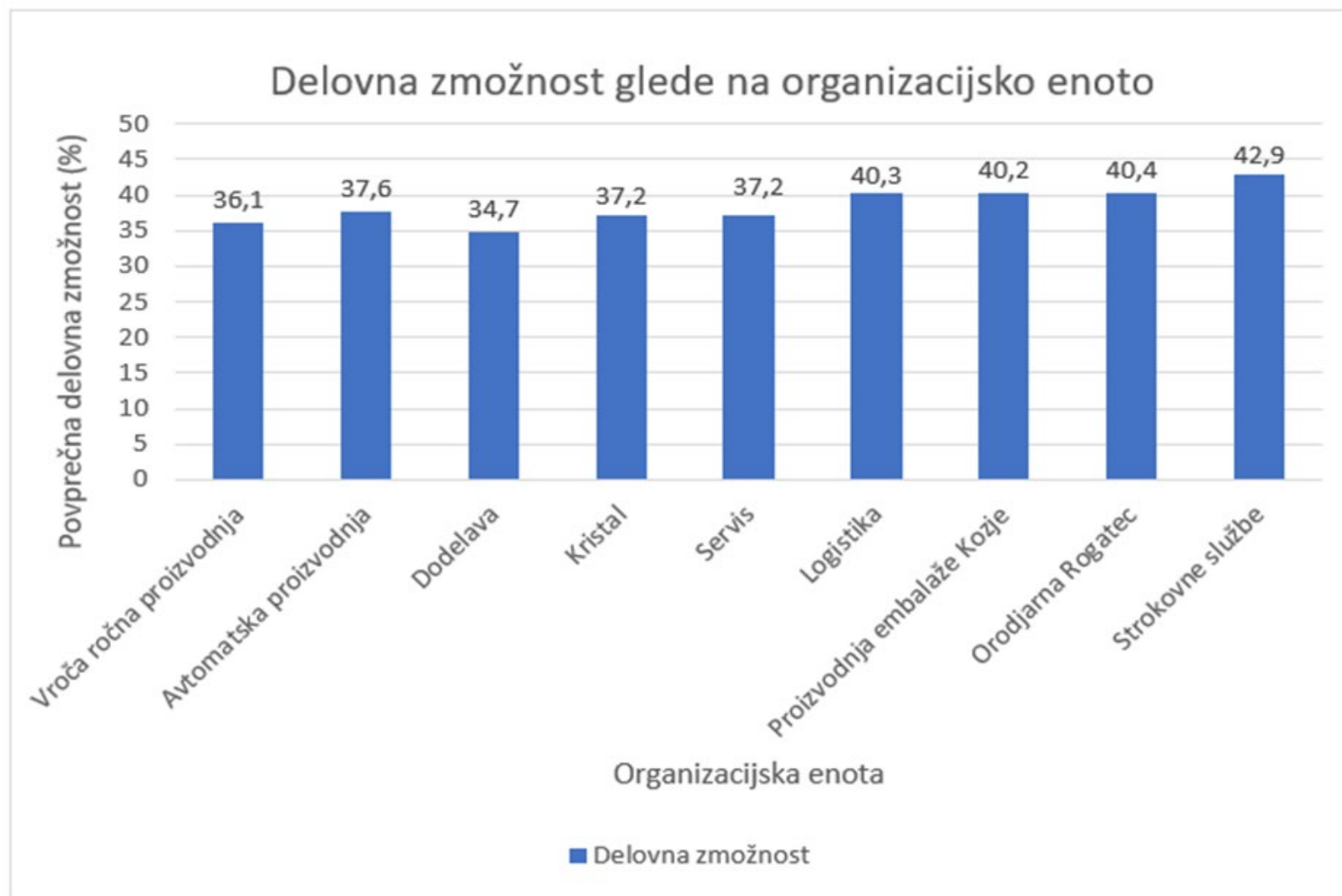

Indeks delovne zmožnosti glede na starost

Enofaktorska analiza variance je pokazala statistično značilne razlike v IDZ po starostnih skupinah.

Indeks delovne zmožnosti po organizacijskih enotah

Zahteve na delovnem mestu

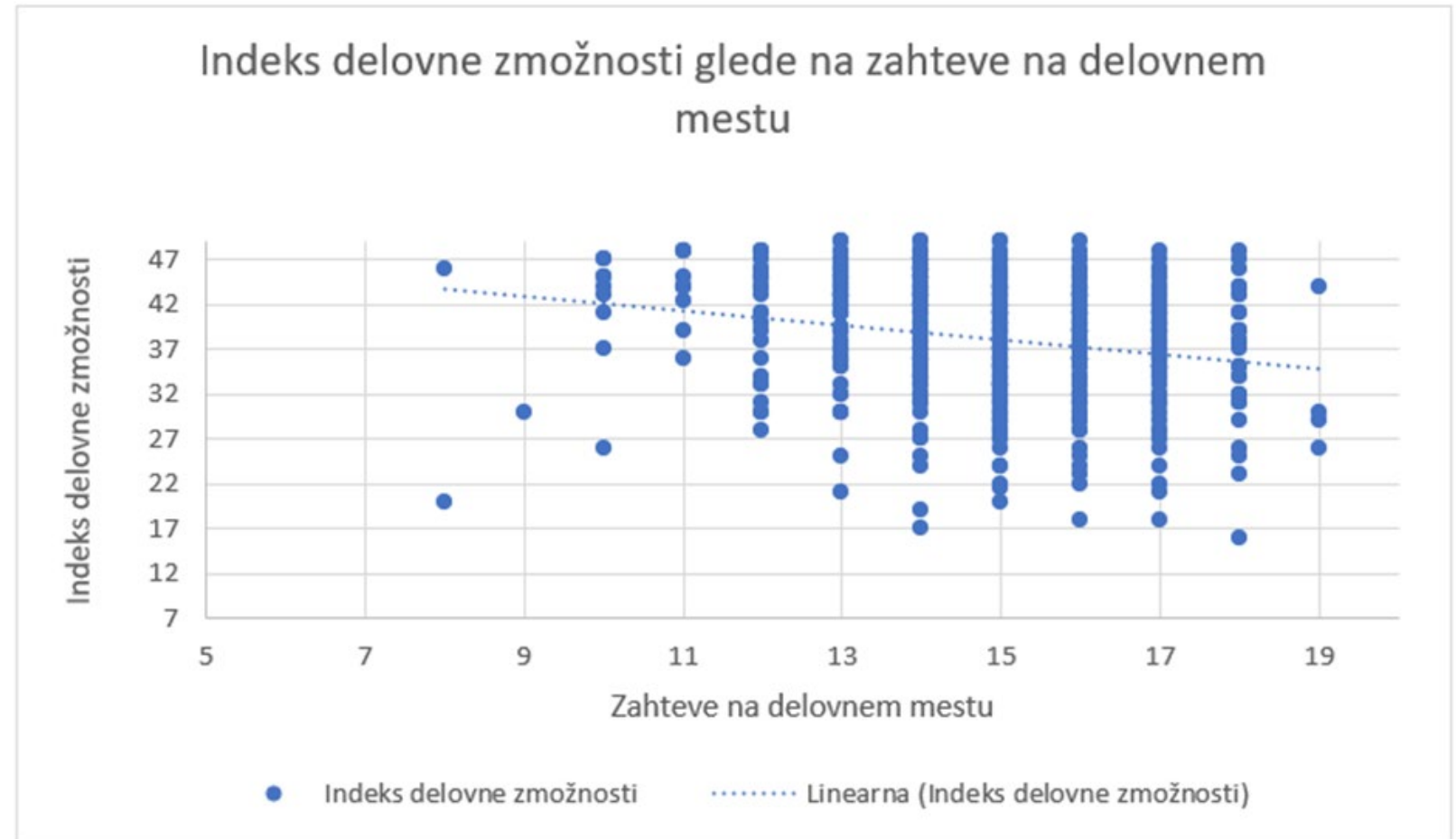
- Ali od vas zahtevajo, da hitite pri delu? Tempo je hiter, ritem je hiter?
- Ali pri delu vlagate velik napor?
- Ali mora biti vaše delo opravljeno natančno, do popolnosti?
- Ali imate dovolj časa, da opravite vse naložene delovne naloge?
- Ali se pri vašem delu pojavljajo nasprotujoče si zahteve, ki izzivajo konflikte?

Spremenljivka	Povprečna vrednost zahtev	Standardna deviacija
Vsi zaposleni (n = 575), leto 2021	14,9	1,8
Steklopihalci (n = 45), leto 2017	15,6	1,5
Steklopihalci (n = 45), leto 2021	16,1	1,7

Razpon zahtev: med 5 in 20, pri čemer višje vrednosti pomenijo večje zahteve

IDZ glede na zahteve pri delu

IDZ pri vseh zaposlenih (n =575) se s povečevanjem zahtev na delovnem mestu zmanjšuje.

Med zahtevami na delovnem mestu in Indeksom delovne zmožnosti je statistično značilna povezava; $p < 0,001$

Nadzor nad delom

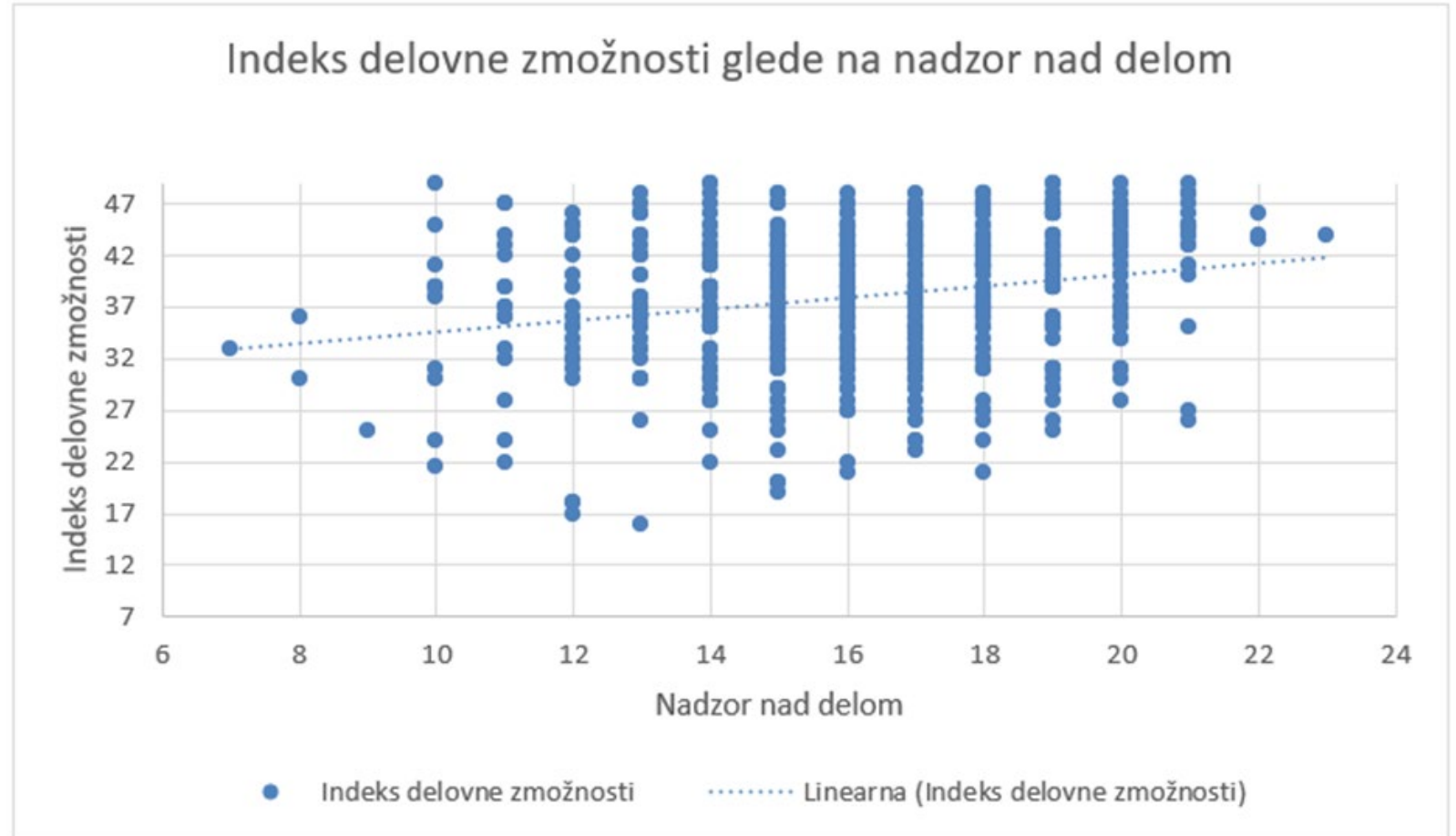
- Ali imate možnost, da se pri svojem delu naučite kaj novega? Da napredujete?
- Ali pri svojem delu uporabljate pridobljena znanja in veščine?
- Ali je za vaše delo potrebna domiselnost, ustvarjalnost?
- Ali je vsebina vašega dela takšna, da se ponavljajo določene naloge in stvari?
- Ali lahko pri svojem delu odločate o načinu, kako boste naloge opravili?
- Ali imate možnost odločanja o vsebini svojega dela (kaj boste delali v delovnem procesu)?

Spremenljivka	Povprečna vrednost nadzora	Standardna deviacija
Vsi zaposleni (n = 575), leto 2021	16,2	2,7
Steklopihalci (n = 45), leto 2017	16,3	2,4
Steklopihalci (n = 45), leto 2021	16,4	2,3

Razpon nadzora pri delu: med 6 in 24, pri čemer višje vrednosti pomenijo večji nadzor pri delu.

IDZ glede na nadzor pri delu

IDZ pri vseh zaposlenih (n =575) se s povečevanjem nadzora pri delu povečuje.

Med nadzorom pri delu in Indeksom delovne zmožnosti je statistično značilna povezava ; $p < 0,001$

Socialna podpora pri delu

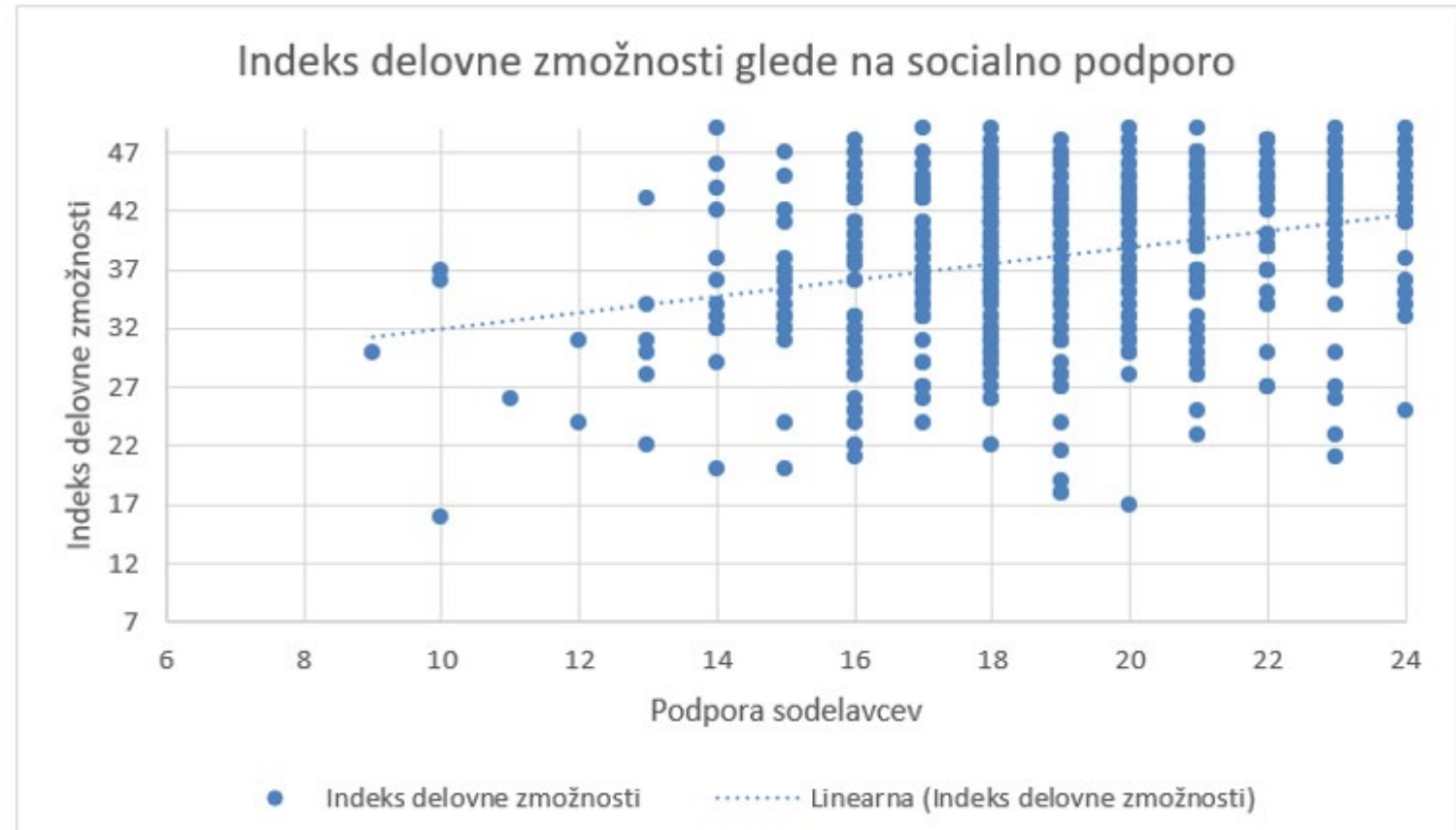
- Na mojem delovnem mestu je med sodelavci dobro sodelovanje, pomoč.
- Moji sodelavci se zavzemajo zame (sem del skupnosti, me podprejo).
- Sodelavci razumejo, da imam kdaj slab dan.
- Moji sodelavci so sposobni in dobro opravijo delo.
- Z nadrejenimi se dobro razumem (s podrejenimi se dobro razumem).
- Moji nadrejeni dobro načrtujejo delo in rešujejo spore, da opravimo naloge (podrejene lahko pritegnem k delu, ker dobro načrtujem in vodim delo).

Spremenljivka	Povprečna vrednost socialne podpore	Standardna deviacija
Vsi zaposleni (n = 575), leto 2021	18,9	2,6
Steklopihalci (n = 45), leto 2017	18,7	2,0
Steklopihalci (n = 45), leto 2021	19,4	2,1

Razpon socialne podpore pri delu: med 6 in 24, pri čemer višje vrednosti pomenijo večjo socialno podporo pri delu.

IDZ glede na socialno podporo pri delu

IDZ pri vseh zaposlenih (n =575) se s povečevanjem socialne podpore pri delu povečuje.

Med socialno podporo pri delu in Indeksom delovne zmožnosti je statistično značilna povezava; $p < 0,001$

RAZPRAVA

Zakaj smo izbrali skupino steklopihalcev?

- 2. najnižjih IDZ izmed vseh org. enot
- Delež steklopihalcev z odličnim IDZ 11,1% (vsi zaposleni: 23,7 %)
- Posvetovanje z vodstvom podjetja (deficitarnosti poklica, starejši delavci)
- Najbolj homogena skupina
- Izpostavljenost psihosocialnim tveganjem (izmensko delo, časovni pritisk, hiter tempo dela, zahteva po natančnosti...)
- Eden izmed ključnih členov v proizvodnji kristalnega stekla (predlog ukrepov za izboljšanje DZ)
- Malo raziskav

RAZPRAVA

Spremembe v podjetju v letih od 2017 in 2021?

- tuji lastnik – Fiskars
- zamenjava vodstvenih kadrov
- povečanje investicij v nove stroje, opremo in delovne prostore, izboljšanju varnosti in zdravju pri delu
- oblikovanje skupnih strategije in ciljev ter primerjava rezultatov med posameznimi steklarnami (SLO, Irska, Finska)

Problem staranje delovne sile v podjetju

- delež delavcev ≥ 50 let: 23,3 % (vsi zaposleni)
- delež delavcev ≥ 50 let se je povečal iz 4,4 % leta 2017 na 28,9 % v letu 2021 (steklopihalci)
- izobrazba: osnovna šola (46,7 %), poklicna 2/3 letna šola (44,4 %) (steklopihalci)
- beneficirana delovna doba oz. obvezno poklicno zavarovanje
- pomanjkanje ustreznega kadra na trgu dela
- raziskave: največje tveganje za slabo delovno zmožnost delavci ≥ 50 let, ki opravljajo fizično zahtevno delo (Oliv in sod., 2017; Härmä, 2011; Ilmarinen, 2012; McGonagle in sod., 2015; Rotman in sod., 2019).

Primerjava rezultatov pri steklopihalcih v letu 2021 glede na leto 2017

- **Zahteve pri delu:** statistično značilno **povečale** v letu 2021 v primerjavi z letom 2017 ($t = 2,088$, $p = 0,043$)
- **Nadzor nad delom:** brez večjih sprememb
- **Socialna podpora pri delu:** statistično značilno **povečala** za postavki »Z nadrejenimi in podrejenimi se dobro razumem« ($t = 2,044$; $p = 0,047$) in »Moji nadrejeni dobro načrtujejo delo in rešujejo spore, da opravimo delovne naloge« ($t = 2,303$; $p = 0,026$)
- **Delovna zmožnost:** statistično značilno **znižala**, iz kategorije zelo dobra leta 2017 je v letu 2021 padla v kategorijo dobra

Primerjava rezultatov pri steklopihalcih v letu 2021 glede na leto 2017

Razlogi?

- Ekonomska kriza (2018/2019): obsežna reorganizacija podjetja, odpuščanja (205 delavcev, 75 delavcev zamenjava službe, 83 delavcev upokojitev) – negotovost zaposlitve
- Zmanjšanje števila zaposlenih v skupini steklopihalcev (tempo dela, časovni pritisk)
- Vitka proizvodnja
- Zamenjava vodstvenih kadrov

Predlog ukrepov za ohranjanje in izboljšanje delovne zmožnosti pri steklopihalcih

- povečati delež avtomatizirane proizvodnje
- zaposlitev dodatnih delavcev (↓ tempo dela, kadrovske štipendije)
- reorganizacija dela (↓ časovnega pritiska, analiza delovne norme)
- kratki odmori za počitek
- jasna opredelitev delovnih nalog, povratne informacije
- povečanje motivacije delavcev (izobraževanje vodstvenih kadrov, ustrezno plačilo, nagrade ob povečanem obsegu dela)
- redni tedenski/mesečni sestanki (ohranitev občutka nadzora in socialne podpore pri delu)
- stalno izboljševanje neugodnih ekoloških pogojev dela
- uvajanje svetovalne oz. zaupne službe
- usposabljanje in izobraževanje delavcev (znanje in veščine za učinkovito opravljanje svojih delovnih nalog)
- ohranjanje ravnovesja med poklicnim in zasebnim življenjem
- ozaveščanje in izobraževanje o vzrokih in posledicah psihosocialnih DT in stresa, povezanega z delom
- spodbujanje telesne aktivnosti v prostem času in zdravega življenjskega sloga

Ukrepi zaradi velikega deleža starejših delavcev

- poskus dela na ergonomsko spremenjenem delovnem mestu
- prilagodljiv delovnega časa (možnost dela v SDČ, postopna upokožitev)
- vključitev starejših delavcev v pogovore o spremembah/ izboljšavah del. procesa
- delitev delovnih obveznosti med mlajše in starejše zaposlene
- možnost premestitve na delovno mesto z manjšo delovno obremenitvijo;
- oblikovanje programov z mentorstvom
- promocija sodelovanja med različnimi generacijami
- preprečevanje starostne diskriminacije znotraj organizacije

ZAKLJUČEK

- Delovna zmožnosti in psihosocialna tveganja pri steklopihalcih so slabo raziskani
- Ugotovitve naše raziskave so skladne s predhodno strokovno literaturo
- Določanje relativnega prispevka posameznega poklicnega dejavnika tveganja pri določeni skupini delavcev omogoča razvoj ciljanih intervencij
- Namen ukrepov: ohranjanje in izboljšanje delovne zmožnosti steklopihalcev
- Potreba po nadaljnjih raziskavah

Hvala za pozornost!

